

Pracovní skupina pro
OBRANU, BEZPEČNOST A ZAHRANIČÍ

Experti Pracovní skupiny pro obranu, bezpečnost a zahraničí se neshodují na závažnějším zásahu do sledované oblasti, který by představoval přímé ohrožení demokratických principů. Ve sledovaném období však zaznamenali řadu událostí, které fungování oblasti ovlivnily. Upozorňují zejména na kauzu kolem ceny rušiček a radarů, debaty o dosažitelnosti závazku alokace 2 % HDP na obranu či novelu zákona o vojenském zpravodajství, která pověřuje zpravodajskou službu zajišťováním kybernetické obrany. Z dlouhodobého hlediska experti varují před prolínáním vnitřní a vnější bezpečnosti. Zahraniční politika ČR se i přes její přetrvávající reaktivnost a dílčí kontroverze ústavních činitelů vyznačuje relativní stabilitou.

Za Fórum expertů

Mgr. Vojtěch Bahenský
Mgr. Vít Dostál, Ph. D.
Mgr. Jakub Kalenský
Ing. Bc. Luděk Michálek, Ph.D.
PhDr. Jan Paďourek
Ing. Mgr. Bohuslav Pernica, Ph.D.

1) Události (včetně legislativních změn), které se týkají sledované oblasti a jsou z hlediska jejího fungování zásadní

Experti Pracovní skupiny považují pro sektor obrany a bezpečnosti v sledovaném období za klíčové **schválení státního rozpočtu na rok 2020¹** a střednědobých rozpočtových výhledů, které zabránilo rozpočtovému provizoriu. Prostřednictvím pozměňovacích návrhů k zákonu o státním rozpočtu se současně ze strany nedemokratických stran znovu objevily pokusy výrazně oslabit nebo zrušit českou podporu demokratizace a lidských práv. Tyto pokusy se však díky hlasům vládních i demokratických stran dařilo odrazit [1].

V souvislosti s projednáváním rozpočtu experti připomínají debaty v Poslanecké sněmovně o **dosažitelnosti závazku alokace 2 % HDP na obranu** z roku 2014, které odráží také obtíže plnění Koncepce výstavby Armády ČR 2025 (KVAČR 2025)² z roku 2015. Cíle KVAČR 2025 byly přeneseny do Koncepce výstavby Armády ČR 2030 (KVAČR 2030)³. Původní Koncepce výstavby profesionální Armády ČR z roku 2002⁴ a její redukovaná verze z roku 2003⁵ přitom zůstávají stále nenaplněny.

Zásadní bylo projednávání **změny Ústavy ČR, která by umožnila vysílání jednotek Armády ČR do zahraničí**. Návrh podle expertů usnadní nasazení armády například v misích Síly rychlé reakce NATO. K březnu 2020 byl návrh projednán v prvním čtení Poslanecké sněmovny [2].⁶

Pochybnosti panují kolem **reorganizace Ministerstva obrany** motivované úsporou veřejných prostředků. Systemizace by se měla dotknout téměř 200 pracovních míst a počítá se také např. s obnovením sekce průmyslové spolupráce, která byla v roce 2018 zrušena bývalou ministryní Šlechtovou [3].

Experti dále upozorňují na **odprodej části státních hmotných rezerv**, konkrétně kovů. Ačkoliv má být odprodej uskutečněn v rámci restrukturalizace hmotných rezerv, existuje podle expertů riziko, že dojde pouze k odprodeji a zisky budou rozpuštěny ve státním rozpočtu. To může být problematické především v případě konfliktu velkého rozsahu, který by si vyžádal využití státních hmotných rezerv pro potřeby obranného průmyslu [4].

Členové pracovní skupiny hodnotí jako nestandardní **kauzu kolem ceny rušiček a radarů**, které Ministerstvo obrany nakoupilo za výrazně vyšší částku, než jakou podpořil sněmovní Výbor pro obranu [5]. Podle expertů kauza současně podtrhuje dlouhodobé nedostatky civilně-vojenských vztahů.

¹ Zákon č. 355/2019 Sb.

² Ministerstvo obrany ČR, Koncepce výstavby armády české republiky 2025. 2015. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA_R_ve_e_jn_verze.pdf

³ Ministerstvo obrany ČR, Koncepce výstavby armády české republiky 2030. 2019. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/koncepce_2030.pdf

⁴ Ministerstvo obrany ČR, Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. 2002. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/004.pdf>

⁵ Ministerstvo obrany ČR. Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec. 2003. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/005.pdf>

⁶ Sněmovní tisk 557

Jako varovný považují experti také nátlak zbrojařské lobby proti restriktivní pozici Ministerstva zahraničí ve věci **udělování vývozních licencí** [6].

V oblasti dezinformací spatřují členové Pracovní skupiny za významnou kauzu týkající se odstranění sochy maršála Koněva na Praze 6, která odhalila kanály pro šíření kremelských dezinformací a jejich provázanost na domácí aktéry [7]. Poslanecká sněmovna současně dosud nedokázala ustavit vyšetřovací komisi, která by se zabývala hybridními hrozbami [8].

„Vláda prokázala, že na tuto hrozbu neumí reagovat, naopak z ní ještě zaznívaly reakce útočící na starostu, místo jasného odporu vůči informační agresi ze strany nepřátelské mocnosti.” (Jakub Kalenský)

V kontextu fungování zpravodajských služeb experti upozorňují na to, že se vládě dlouhodobě nedaří ustanovit nezávislou komisi pro kontrolu zpravodajských služeb, která měla na jejich činnost dohlížet již od roku 2018. Příčinou jsou především přísná kritéria a požadavky na členy komise, jako například nejvyšší stupeň bezpečnostní prověrky, která možný okruh kandidátů výrazně omezují [9]. Aktuálně navrhovaní kandidáti jsou v některých případech přímo navázáni na členy kabinetu, což odporuje předpokladu nezávislosti komise a v důsledku může snižovat její důvěryhodnost.

Pracovní skupina připomíná návrh **novely zákona o Vojenském zpravodajství**, která svěřuje zpravodajské službě kybernetickou obranu státu a s tím spojenou pravomoc monitorovat provoz na veřejných telekomunikačních sítích a službách elektronických komunikací⁷ [10]. Ačkoliv Pracovní skupina vnímá, že připravenost bezpečnostních složek na kybernetické hrozby je třeba urgentně řešit, část expertů upozorňuje na problematické aspekty návrhu:

„Ve světle měnících se bezpečnostních hrozeb a bezpečnostního prostředí ve světě s celkově negativní tendencí, a to především s akcentem na kybernetický prostor, jsem přesvědčený, že rozšíření pravomocí českých bezpečnostních složek v této oblasti je žádoucí a zcela odpovídající realitě. Co však považuji za zcela nesystémové a diskutabilní je skutečnost, že se tato problematika a tyto rozšířené pravomoci realizují prostřednictvím zpravodajských služeb nehledě na to, že se nyní jedná o Vojenské zpravodajství.” (Jan Padourek)

„Prvním problémem návrhu je formální militarizace ekonomiky a společnosti, kdy se veřejná i soukromá ICT infrastruktura stává předmětem zájmu vojenské složky, a to generuje riziko jejího legitimního napadení cizí státní mocí. Druhým problémem je pak definování válečného stavu. Podle ústavního zákona jsou vojenské složky oprávněny zasáhnout nikoliv ve stavu nebezpečí, nebo nouzového stavu, ale až ve stavu ohrožení státu nebo válečném stavu.” (Bohuslav Pernica)

Vládou byla dále schválena **úprava trestního řádu ve vztahu k možnosti využívání informací zpravodajských služeb** v rámci trestního řízení u specifikovaných trestných činů [11].

⁷ Návrh novely zákona o vojenském zpravodajství schválila 16. března schválila vláda.

V oblasti **zahraniční politiky** nedošlo během sledovaného období k zásadním událostem a nacházela se spíše na okraji politického zájmu.

2) Zásahy do sledované oblasti, které by mohly ohrozit základní demokratické a právní principy či jinou součást ústavního pořádku ČR

Experti pracovní skupiny se neshodují na existenci závažnějšího zásahu, který by představoval hrozbu pro demokratické a právní principy státu.

3) Trendy a predikce v rámci sledované oblasti

Za pozitivní trend lze označit pomalu se posouvající akviziční programy v rezortu obrany. Pracovní skupina současně v souvislosti se zpomalování ekonomiky předpokládá **intenzivnější debaty o dosažitelnosti výdajů na obranu v objemu 2 % HDP a plnění závazků ČR vůči NATO**. V tomto kontextu experti upozorňují na nedostatky v procesech Ministerstva obrany, které vytyčují jen těžko dosažitelné cíle. Očekávat lze také pokračování zahraničních operací Armády ČR, a to s větším důrazem na oblast Sahelu.

Jako potenciálně závažný trend považuje pracovní skupina pokračující **prolínání vnější a vnitřní bezpečnosti**. Vývoj nových hrozeb a charakteru společnosti rozlišování těchto dvou dimenzí jen komplikuje, postupy a nástroje státu v boji proti nim se přitom liší. Příkladem může být otázka státního postupu proti domácím podporovatelům ruského režimu, kdy je velmi obtížné odlišit, zda se jedná o hrozbu vnitřní nebo vnější.

Z pohledu demokratických principů může být problematická otázka tzv. **informační války**, kdy je obtížné najít hranici mezi legitimní veřejnou komunikací a informačními kampaněmi státu vůči svým občanům a nelegitimní snahou o ovlivňování veřejného mínění. Jako příklad experti zmiňují kauzu Afghanistan Papers v USA. Dle zveřejněných dokumentů představitelé státu a armády USA vědomě lživě informovali o legitimitě a optimistických hodnoceních perspektivy války v Afghánistánu [12].

„V České republice zatím není důvod v nejbližší době očekávat problém podobné závažnosti, ale je znepokojující, že úvahy o hledání řešení současných tzv. hybridních hrozeb se zatím soustředí pouze na vítězství. Debaty, jak dlouhodobě s takovými novými hrozbami bojovat, aniž by byl podryván demokratický charakter státu, zatím absentují.“ (Vojtěch Bahenský)

"Na evropské úrovni se potřeba bojovat s dezinformacemi pouze v mantinelech demokratických principů akcentuje přibližně pět posledních let a téma se pravidelně diskutuje i na mezinárodních konferencích," doplňuje Jakub Kalenský

Experti považují za problematické **zveřejňování výročních zpráv Bezpečnostní informační služby a Vojenského zpravodajství** za předešlý rok teprve v závěru roku následujícího. V případě výročních zpráv za rok 2018 k uveřejnění došlo závěrem listopadu 2019. Zveřejnění je přitom

možné teprve po řádném projednání vládou a sněmovní komisí pro kontrolu BIS/Vojenského zpravodajství.

Výroční zpráva Vojenského zpravodajství přitom doznala změny formátu. Statistické informace o počtu podnětů odpovědným orgánům, podobně jako ve zprávách BIS, chybí od roku 2013. Nově však výroční zpráva neobsahuje např. informace o extremismu v ozbrojených silách.

„To je znepokojivé zejména v souvislosti s případem Vahidulláha Chána, afghánského vojáka, který zabil českého vojáka, a který podlehl zraněním způsobeným během jeho vazby zajišťované českými občany v uniformě. Podle informací Českého rozhlasu měla Česká republika - Ministerstvo obrany ČR zahájit šetření incidentu až po 207 dnech, a to nikoliv na vlastní popud. Přitom čeští vojáci, jako občané České republiky, podléhají i během služby v zahraničí českému právu.“ (Bohuslav Pernica) [13]

V oblasti dezinformací experti upozorňují, že narůstá **snaha dezinformace šířit prostřednictvím lokálních zdrojů informací**, což znesnadňuje identifikaci zapojených zahraničních aktérů. S tím je spojená také snaha vytrénovat nové dezinformační aktéry a nárůst kanálů pro šíření dezinformací. Trendem je také rozšíření ruských dezinformačních kampaní na nová teritoria.

I přes přetrvávající **relativní stabilitu zahraniční politiky ČR** zůstává nadále reaktivní a vyznačuje se zkratkovitým jednáním některých ústavních činitelů - v uplynulém období zejména premiéra. To se týkalo například reakcí na tureckou ofenzívu v severní Sýrii [14]. Problematický byl opět i proces jmenování nových velvyslanců, do kterého promlouval svými nominacemi Hrad.

V souvislosti s jednáním o **Víceletém finančním rámci EU** proběhlo v únoru 2020 další kolo jednání Evropské rady o novém nařízení podmiňujícím čerpání evropských prostředků dobrým fungováním právního státu. Nařízení by umožnilo Evropské komisi politicky zakročit vůči členskému státu v případě, že by pravidla právního státu narušoval. Vůči funkčnosti tohoto mechanismu vyjádřila vláda ČR pochybnosti. Dohody se zatím dosáhnout nepodařilo [15].

„Zůstává otázkou, do jaké míry je nepřijetí takového mechanismu usnadňujícího Evropské komisi politicky zakročit vůči členskému státu narušujícími pravidla právního státu v zájmu premiéra, nebo jeho spojenců (zejména Viktora Orbána), vůči kterým již různá řízení za narušení právního státu běží.“ (Vít Dostál)

4) Příležitosti ke zlepšení. Příklady dobré praxe v zahraničí, kterými bychom se mohli inspirovat. Doporučení (zejména legislativní či exekutivní povahy) ke zlepšení fungování dané oblasti.

Pro zefektivnění kontroly zpravodajských služeb, zlepšení koordinace jejich činnosti, jakožto i posílení efektivity s výstupy jejich práce a zpětné vazby od vlády, se lze inspirovat britským modelem, kde kontrolu a koordinaci zajišťuje orgán složený z všeobecně věrohodných osobností. Za příklad dobré praxe v oblasti používání a využívání zpravodajské techniky může sloužit

slovenský zákon o ochraně soukromí před neoprávněným použitím informačně-technickým prostředků.⁸

Vzhledem k přílišné obecnosti a absenci jasných priorit v KVAČR, žádoucí je podle expertů rovněž jasný strategický výhled a posílení schopnosti realizovat zbrojní zakázky ve veřejném zájmu. Pro budování relevantních kapacit pro kolektivní obranu a nasazení v operacích krizového managementu je také nutná také dostatečná rozpočtová alokace a nezpochybněný závazek vůči spojencům (NATO).

V oblasti dezinformací je podle expertů třeba, aby stát k hrozbě přistupoval aktivně a zodpovědně, naslouchal vlastním bezpečnostním expertům a naplňoval požadavky Auditů národní bezpečnosti. Výrazné nedostatky existují na úrovni dokumentace, osvěty, opravě slabín i trestání agresorů.

Jako žádoucí se jeví zkvalitnění koordinace české zahraniční politiky, a to například zpřesněním pravidel pro „politické“ nominace velvyslanců či přesnějším vymezením prezidentských pravomocí.

Přehled mediálních výstupů k dané oblasti

[1] ČT24. Sněmovna schválila rozpočet, přidala na sociální služby. Návrhy opozice zamítla. [online]. 4.12. 2019.

Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2995082-posledni-slovo-pro-statni-kasu-snemovna-jedna-o-rozpocetu-na-rok-2020>

[2] ČT24. Sněmovna v prvním čtení podpořila snazší vysílání vojáků do zahraničí [online]. 29. 1. 2020. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3040171-poslanci-v-prvnim-cteni-projednaji-zakony-o-vode-lobbingu-i-scitani-lidu>

[3] Ekonomický deník. Ministerstvo obrany čekají změny. Skončit by měl náměstek Rada, překvapivě znovu vznikne sekce spolupráce s českými zbrojaři [online]. 22. 11. 2019. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/clanek/novela-muze-omezit-pravo-na-informace-bude-informacni-krize.html>

[4] ČT24. Vláda chystá revizi hmotných rezerv, příští rok prodá zásoby za 600 milionů. Opozice plán kritizuje. [online]. 9.12. 2019. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2999603-vlada-chysta-revizi-hmotnych-rezerv-pristi-rok-proda-zasoby-za-600-milionu-opozice>

[5] iRozhlas. Za den o polovinu víc. Poslanci podpořili rušičky za 960 milionů, obrana je koupila za 1,45 miliardy. [online]. 6.2. 2020. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/armada-rusicka-radar-ministerstvo-obrany_2002060001_pj

[6] Novinky.cz. Zbrojaři proti Petříčkovi: Česko vyklízí pole konkurenci [online]. 16. 2. 2020. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zbrojari-proti-petrickovi-cesko-vyklizi-pole-konkurenci-40313463>

[7] Seznam zprávy. Socha Koněva? Potvrzení obav bezpečnostních služeb. Dezinformátoři tlačí na sítě a webech ruský výklad dějin [online]. 27. 9. 2019. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/komunisticka-nostalgie-nebo-vyhubeni-slovanu-srpnovy-prehled-tuzemske-dezinformacni-sceny-79693>

⁸ Zákon č. 166/2003 Z. z. Zákon o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním).

- [8] Respekt. Poslanci se dohodli na stálé komisi k hybridním hrozbám [online]. 30. 1. 2020. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/agenda/poslanci-se-dohodli-na-stale-komisi-k-hybridnim-hrozbam>
- [9] Novinky.cz. Adepti na dozor nad zpravodajci nemají prověrky [online]. 1. 2. 2020. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/adepti-na-dozor-nad-zpravodajci-nemaji-proverky-40311953>
- [10] ČTK. Vojenské zpravodajství by se mělo starat o kyberobranu ČR [online]. 16. 3. 2020. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vojenske-zpravodajstvi-by-se-melo-starat-o-kyberobranu-cr/1866541>
- [11] Česká justice. Šéfové BIS a VZ podpořili využitelnost svých důkazů u soudu [online]. 4. 12. 2019. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/12/sefove-bis-vz-podporili-vyuzitelnost-svych-dukazu-u-soudu/>
- [12] iRozhlas. Afghanistan Papers: USA lžou o válce v Afghánistánu, ukazuje přes 2000 stran odtajněných dokumentů [online]. 10. 12. 2019. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/afghanistan-papers-valka-v-afghanistanu-afghanistan-usa-spojene-staty-donald_1912100653_ako
- [13] iRozhlas. Případ zbitého afghánského vojáka: české úřady jeho smrt začaly vyšetřovat až po 207 dnech [online]. 4. 8. 2019. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesti-vojaci-afghanistan-specialni-jednotky-smrt-vojaka-biti_1908040600_kno
- [14] iHned. Sněmovna odsoudila tureckou invazi do Sýrie. Nevěděl jsem o okupaci, podpořil jsem výstavbu škol a nemocnic, tvrdí Babiš [online]. 14. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/pomuze-nova-legislativa-urychlit-pripravu-a-realizaci-staveb/>
- [15] Euractiv. Evropské fondy jen pro země, které dodržují právní stát? Poslanci návrh schvalují [online]. 17.1. 2020. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/evropske-fondy-jen-pro-zeme-ktere-dodrzuji-pravni-stat-poslanci-navrh-schvaluji/>